

Risto Virtanen

Tunturikasvimme tutuiksi värikkään oppaan avulla

Tunturikasvioppaan ilmestyminen kirjamarkkinoille on erinomainen uutinen Lapin kävijöille ja kaikille kasveista kiinnostuneille. Luonnonvaraisia kasveja esitteleviä kuvakirjoja ei muutenkaan tule kovin usein tarjolle, joten kirja voi houkutella myös lisää harrastajia ja tukea siten luonnontuntemusta maassamme. Kirjan asemaa kotimaisessa tieto- ja harrastekirjallisuudessa vahvistaa se, että tähän asti tunturikasveista kiinnostuneet ovat saaneet selata pohjoismaisia ja keskieurooppalaisia oppaita, joista harva on koskaan käännetty suomeksi. Kirjan ulkoasu on harkittu. Se on pehmytkantinen ja sopii sujauttavaksi vaikka repun sivutaskuun.

Kirjan tekijät ovat parhaita alansa asiantuntijoita, joten kirja kattaa tuntureidemme putkilokasvilajiston käytännöllisesti katsoen täydellisesti. Esitellyiksi tulevat siten suuret harvinaisuudetkin, jotka voi olla vaikea löytää luonnosta.

Kasvion alun johdanto antaa mukavasti perustietoa Lapin luonnosta, kasvillisuudesta ja tunturikasvistosta. Tästä käy ilmi se, että tunturikasveja esiintyy tunturialueen ulkopuolella muun muassa Koillismaalla kalliokuruissa ja runsasravinteisilla lähdesoilla. Tunturikasvien levinneisyshistoria on uuden tutkimuksen myötä selvinnyt entistä paremmin, mutta tämän tarkemmalle esittely lienee tässä oppaassa ollut vähän tilaa. Kirjan alkuosassa esitellään Suomen tuntureita ja mainitaan niiden lakikorkeuksia. Tarkka Kuusamon kävijä hoksanee, että Rukatunturin korkeus on jäänyt liian matalaksi (kirjan mukaan 462 m), kun kartoista voi lukea korkeudeksi 500 m.

Väre, H. & Partanen, R. 2009. **Suomen tunturikasvio**. Metsäkustannus. 256 s.
ISBN 978-952-5694-40-6

Tunturiluonnon vyöhykkeisyyttä kuvataan erottaen paljakan korkeusvyöhykkeet. Kuvauksessa on pientä epätarkkuutta. Sivulla 13 tarkoitetaan, että alapaljakan yläraja on noin 880 metrin korkeudessa. Alapaljakan yläpuolella on keskialpakka, joka ulottuu n. 1150 m korkeuteen ja tätä korkeammalla on

erotettavissa yläpaljakkia. Yläpaljakkia luonnehtivat lumenviipymät, yksittäiset kasvilaikut ja rakkavikko. Varsinaista nivaalivyöhykettä ei Suomessa kuitenkaan ole.

Tunturikasvillisuutta esitellään monipuolisesti. Tunturikasvillisuuden ja luontotyypin kirjo on suuri ja sen esittely kattavasti ei olekaan tarkoitukseenmukaista. Tunturiluonnon elementeistä keskeisiä ovat lumenviipymät ja niitä esiintyy suurtuntureiden ohella Suomen muillakin tuntureilla, tosin usein hyvin pienialaisina. Kuten muussakin kasvillisuudessa alustan kalkkipitoisuus vaikuttaa suuresti kasvien esiintymiseen. Kalkkikallioperällä tavataan vaateliasta lajistoa ja näitä nimitetään kalkinvaatioiksi tai -suosijoiksi. Kirjasta käy ilmi että monet Suomen harvinaisista tunturikasveista ovat kalkinvaattijia.

Kirja painottuu kasvien tunnistuksessa tarvittavien tuntomerkkien esittelyyn kuvin ja tekstein. Kuvitus on erinomaisen hyvä. Useimmista lajeista on yleiskuva, ja monista on kuvia myös tunnistamisessa välttämättömistä yksityiskohdista. Kuvaaminen tunturialueella on usein hankalaa, koska alati tuivertava tuuli liikuttelee kasvin osia, joten pitkiä valotusajoja voi harvoin käyttää. Ehkäpä nykyinen digikuvaustekniikka on ollut tekijöille hyvä apu tässä ja sallii useiden otosten ottamisen ilman että tarvitsee mieltä filmikustannuksia. Lapinlauhan kuvassa on tunturituulen aiheuttama versojen heiluminen aistittavissa kuvastakin. Kuvien värit ovat onnistuneita ja kontrasti useimmiten hyvin kohdallaan. Karvas-kallioista esittävässä kuvassa (s. 159) seuralaisena lienee sopulinkallioinen, joka voisi olla selkeyden vuoksi mainittuna vaikkapa kuva tekstissä. Kaksikovihvilän kuvassa (s. 189) ei näy kukinnan pitkä tukilehti eikä ylempi kota ole alemman päällä. Kirjan kuva muistuttaa mielestäni kolmikkovihvilää, jolla on kaksi kotaa.

Teksteissä selostetaan lisää tuntomerkkejä ja olennaisimmat niistä esitetään kursivoituna. Tämä on hyödyllistä samankaltaisten lajien erottamisessa. Kunkin lajin kohdalla esitetään arvio lajin levinneisyydestä ja yleisyydestä. Yleisyysarviot antavat osviittaa siitä miten todennäköisesti kasvilajiin voi törmätä maastossa. Norjanarho mainitaan hyvin harvinaiseksi kun taas rikkileinikki arvioidaan erittäin harvinaiseksi. Koska norjanarholla on Suomessa vain kaksi tunnettua esiintymäaluetta, sen voisi mielestäni arvioida myös erittäin harvinaiseksi.

Kirjan tekijöillä on hyvä käsitys lajien levinneisyydestä ja kunkin lajin kohdalla luetellaan pääasialliset esiintymisalueet. Lapinvuokkoa esiintyy Ounastuntureilla kun taas Pallastuntureilta se on hävinnyt. Jääleinikki säväyttää aina kun sen kohtaa tunturin lumenviipymillä. Kasvi on komea ja sen kukat alkuaan ovat vitivalkoisia ja vanhemmiten saavat violetin sävyä. Kasvi saavuttaa suurimman korkeuden Alpeilla. Sen sijaan sen levinneisyys arktisella alueella jää keskiarktiseen vyöhykkeeseen, ja monia tunturilajejamme esiintyy pohjoisempana esimerkiksi Pearyn maassa Grönlannin pohjoisosassa.

Taksonominen tieto on tarkkaa ja antaa syventävää tietoa pitemmälle ehtineille harrastajillekin. Napahärkin esittelyssä mainitaan, että Suomessa esiintyvä rotu on muunnosta var. *laxum*. Parempi kuvaus voisi olla ”Suomessa kasvaa muunnosta var. *laxum*”. Kasvilajien nimistö muuttuu taksonomisen tutkimuksen myötä. Kasviossa on nimistöä ajanmukaistettu ja siksi se on hyvin ajan tasalla. Esimerkiksi aiemmin tähkäaurana tunnettua tuntureiden heinää kuuluisi nimittää tähkäaurakoksi.

Tunturikasvio on välttämätön retkille Lappiin, ja se tulee varmasti ilahduttamaan monia pohjoisen kasvien opiskelijoita, kartoittajia ja niitä harrastukseen havainnoitsijoita. Liekö opas osaltaan myötävaikuttanut jo kuluvana kesänä (2009) opiskelijoiden Kilpisjärveltä tekemään merkittävään tunturikasvilöytöön (pikkulehdokki, *Platanthera obtusata* ssp. *oligantha*), joka on maallemme uusi kasvilaji.

■ FT Risto Virtanen, Oulun yliopisto, Kasvimuseo.
Sähköposti risto.virtanen@oulu.fi